

İHYA

İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi
International Journal of Islamic Studies

ARAP DİLİNDE MÜBTEDÂ VE HABER ARASINDA İRTİBAT SAĞLAYAN RÂBITLAR

RABITS WHO PROVIDE COMMUNICATION BETWEEN SUBJECT AND PREDICATE
IN THE ARABIC LANGUAGE

Mahfuz GEYLANİ

Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve
Belagati, Orcid Id: : 0000-0001-6148-4342, e-mail: mahfuzgeylani@comu.edu.tr

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 21 Ekim 2020/ 21 October 2020

Kabul Tarihi / Accepted: 13 Aralık 2020 / 13 December 2020

Yayın Tarihi / Published: 15 Ocak 2021 / 15 January 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ocak-Bahar/ January – Spring 2021

Cilt / Volume: 7, Sayı / Issue: 1, Sayfa / Pages: 420-438.

Cite as / Atıf: Geylani, Mahfuz. “Arap Dilinde Mübtedâ ve Haber Arasında İrtibat Sağlayan Râbitlar [Rabits Who Provide Communication Between Subject and Predicate in the Arabic Language]”. İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi- İhya International of Islamic Studies 7/1 (Ocak/January 2021), 420-438.

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Öz

Râbit Arap dili kaynaklarında yeri geldiğinde değinilen bir konudur. Ülkemizde bu konuda müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Bu açıdan bu konuyu müstakil bir çalışmada ele almak önem arz etmektedir. Mübtedâ ve haber arasında irtibat sağlayan râbitlerin olması ve haber cümlesi, sıfat cümlesi, sıla cümlesi ve hâl cümlesi gibi cümlelerin de râbita ihtiyaç duymaları araştırmanın konusunu önemli kılmaktadır. Cümlenin öğeleri arasında irtibat kuran râbit konusunun incelenmesi Arap gramerinde cümle konusunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Biz bu çalışmada mübtedâ ve haber arasında irtibat kuran râbitleri ve râbita ihtiyaç duyulan bazı cümleleri ele almaya çalıştık. Konu ele alınırken temel kaynaklardan yararlanılmaya çalışıldı. Özellikle bu konuyu eserlerinde müstakil olarak ve genişçe işleyen İbn Hişâm'ın *Muğni'l-lebîb* ve Suyûtî'nin *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nahv* adlı eserlerinden istifade edilmeye çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Nahiv, Cümle, Mübtedâ, Haber, Râbit.

Abstract

The phenomenon of conjunction is a subject mentioned in Arabic language sources when it comes to. No separate study has been conducted on this subject in our country. In this respect, it is important to address this issue in a separate study. The fact that there are Rabites that provide a link between exchange and news, and that sentences such as news sentence, adjective sentence, sîla sentence and hal sentence also need a nexus, makes the subject of research important. Examining the subject of Rabit, which is the contact between the elements of the sentence, will contribute to the understanding of the subject of the sentence in Arabic grammar. In this study, we tried to discuss the conjunction phenomenon under two main headings: conjunctions that establish a connection between subject and predicate, and some sentences that need conjunction. Main sources were tried to be used while dealing with the subject. In particular, efforts have been made to benefit from the works as İbn Hişâm's *Muğni'l-lebîb* and Suyûtî's *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nahv* that cover this subject separately and widely.

Keywords: Grammar, Sentence, Subject, Predicate, Conjunction..

Extended Abstract

In this study, we dealt with the phenomenon of conjunction in the Arabic language. Our aim from our article is to reveal the importance of the phenomenon of conjunction in the Arabic language. Our article consists of two main titles. In the first part, we discussed the conjunctions that provide connection between subject and predicate in Arabic language. In the second part, we tried to explain the sentences that need conjunction. Main sources were tried to be used while dealing with the subject. In particular, efforts have been made to benefit from the works as Ibn Hişâm's Muğni'l-lebîb and Suyûtî's el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv that cover this subject separately and widely.

The phenomenon of conjunction has an important place in Arabic grammar. When the classical grammar sources are examined, it is possible to see that the subject of conjunction is mentioned. This subject is often encountered when dealing with predicate, ism-i mevsul (words that have no meaning alone but meaningful with the following sentence) and adjectives. While this subject is not included as an independent subject in most of the classical grammar sources, Ibn Hisham (d. 218/833) opened a separate title for this subject in his work named Muğni'l-lebîb. Suyûtî (d. 911/1505), who is seen as the most important scholars of grammar who grew up in Egypt after Ibn Hisham, in his work named al-Asbâh wa'n-nezâir fi'n-Nabv, narrated this issue that Ibn Hisham discussed with very little differences.

The word Conjunction is a concept used when expressing the connection between two sentences in works dealing with the subjects of grammar. On the other hand, the concept of anent is also used in grammar books instead of the concept of conjunction. The concept of anent has also become a concept that points to the connection between two sentences, just like the concept of conjunction. These two words are included in grammatical sources as grammar terms.

The phenomenon of conjunctions is discussed in grammar books under two main headings: conjunctions that provide a connection between subject and predicate and sentences that need conjunction. There is a conjunction that connects the sentence in the predicate position to the subject. Ibn Hişâm gives the number of conjunctions connecting the subject and predicate in the Arabic language as ten. We can explain them as follows:

1. Pronoun

The pronoun is essential among conjunctions that establish contact between subject and predicate. In some cases, although there is a pronoun in the sentence, no contact is established with it.

2. Demonstrative Adjective

3. Subject Repetition

Repetition of Subject occurs in two ways: Subject repeats itself in wording and Subject repeats in meaning.

4. The Sentence That Comes in the Position of Predictors Means a General Meaning That Also Encloses the Meaning of the Subject

5. "Fe" (ف) Reference Preposition

6. "Vâv" (و) Reference Preposition

7. Condition Preposition

8. The suffix "â" that comes from the pronoun as Proxy

9. The Sentence In The Predicate Position Has The Same Meaning With The Subject

Some types of sentences in the Arabic language require conjunctions. Ibn Hisham states that the number of them is about 11 in his study. These can be listed as follows.

1. Predicate Sentece

2. Adjective Sentence

3. Explanatory Sentence

In the Arabic language, there are cases when the anent pronoun is cut in the explanatory sentence is deemed appropriate by linguists as well as not appropriate. If the conjunction in the Explanatory sentence is a harf-i cer (pronoun adjacent to the Word), then cutting is appropriate. If the harf-i cer ending with the İsm-i mevsul is mentioned in the Explanatory sentence itself, then it is appropriate to cut the anent pronoun. In these cases, it is not appropriate to cut the anent pronoun..

a. If the conjunction mentioned in the Explanatory sentence is a seperate pronoun.

b. If the anent pronoun is adjacent to the harf-i cer.

c. In case the harf-i cer from the sentence of Mevsul and Explanatory is miscellaneous.

d. In case the subjects doing the work in the harf-i cer that comes in the Mevsul and Explanatory sentences are different.

4. Adverb sentence

If the sentence in the adverbial position begins with a present verb, the connection between itself and its subject is provided by the pronoun. If the adverbial sentence does not begin with the present verb, then the conjunction that provides the connection between itself and the verb comes in three forms.

a. Conjunction "vâv" letter and pronoun can be together.

b. It can only be the letter "vâv".

c. Or it can be just pronoun.

5. Sentence Interpreting the Hidden Subject Acting in the Previous Name

6. Sentece in the position of Equivalent (bedelü'l ba'd or bedelü'l iştimâl) (kinds of possessive conjunction)

The conjunction that provides the connection between the sentence coming in the equivalent position and the mubdelü'n-minh (preceding it) is only a pronoun. Here the anent pronoun can be either explicit (obvious) or hidden (destined).

Just as the sentence in the predicate position has the same meaning as the Subject, the sentence does not need any conjunctions. If bedelü'l küil which is one of the equivalent types also means mubdelü'n-minh, then no link is needed for the connection between bedelü'l küil and mubdelü'n-minh.

7. Sentece in the position of Sıfatı Müşebbehe (Adjectives in terms of nouns that express features, derive from verbs and express more or less continuity)

The conjunction that provides the connection between the Sıfatı Müşebbehe and the product is only a pronoun. Here the anent pronoun can be either explicit (obvious) or hidden (destined).

8. A sentence in the answer to the conditional preposition

The conjunction providing a connection between the condition and answer sentence is only a pronoun and comes in two forms. It can be either explicit (obvious) or hidden (destined).

9. Sentence coming in the form of conflict

The connection between subject and object occurs in three ways in the form of conflict.

a. It may be by referring the second subject to the first subject.

b. It may be due to the first subject acting on the second subject.

c. Or it happens when the second subject comes in response to the first.

10. In a situation of reduplication

The connection between the words reduplication and reduplicated occurs only with the pronoun.

GİRİŞ

Râbit konusunun Arap gramerinde önemli bir yeri vardır. Klasik nahiv kaynakları incelendiğinde yer yer râbit kavramına rastlamak mümkündür. Ekseriyetle haber, ism-i mevsûl, hâl ve sıfat konuları işlenirken bu konuya rastlanılır. Mübtedâ ve haber, sıfat ve mevsûf, hâl ve sâhibu'l-hâl gibi unsurlar arasında irtibat kurma işlevini gören râbit konusunun anlaşılması Arap gramerinde cümle konusunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Bu konuda ülkemizde müstakil bir çalışma yapılmazken Arap dünyasında Dr. Mustafâ Hamîde'nin *Nizâmu'l-irtibâti ve'r-rabti*, Dr. Abdul'azîz İbrâhim el-Hudeyr'in *er-Rabtu'n-nahvî ve vesâiluhu'l-lafziyye* ve Dr. Şerîf Meyhûbe'nin *Revâbitu'l cümle 'inde'n-nahviyyîn el-Kudemâ* isimli makaleleri bu konuda yapılmış çalışmalar arasında sayılabilir.

Çalışmamızda Arap dilinde mübtedâ ve haber arasında irtibat sağlayan râbitleri ele aldık. Bunun yanı sıra bu çalışmamızda değinilmesinde fayda mülâhaza ettiğimiz râbita ihtiyacı duyan cümle çeşitlerini de konumuzla ilintili olarak izah etmeye çalıştık.

Râbit (رابط) kelimesi “رَبَطَ” fiilinin ism-i faili olup sözlükte bir şeyi sağlamlaştırma, sıkı yapma anlamına gelir.¹ İstılahta ise aralarında irtibat bulunan iki unsurdan birinin diğeriyle irtibatlı olduğunu ifade eden karineye denir.²

Râbit kavramı gramer kitaplarında iki cümle arasındaki irtibat dile getirilirken kullanılmıştır. Öte yandan gramer kitaplarında râbit kavramı yerine âid kavramı da kullanılmıştır. Âid kavramı da râbit kavramı gibi iki cümle arasındaki irtibata işaret eder. Bu iki kelime birer nahiv terimi olarak gramer kaynaklarında yer almıştır.³

Râbit kavramının ilk dönem klasik nahiv eserlerinde kullanıldığını görüyoruz.

İbn Hişâm (ö. 218/833) *Muğni'l-lebîb* adlı eserinde “haber konumunda gelen cümle ile mübtedâ arasında irtibat kuran râbitler” başlığı altında mübtedâ ve haber arasında irtibat kuran râbitleri ele alır.⁴

İbnü's-Serrâc (v. 316/929) *el-Uşûl fi'n-nahv* adlı eserinde harfin isimler, filler ve cümleler arasında irtibat kuran râbit unsurlardan biri olduğunu ifade ederek bu konuda şunları zikreder:⁵

¹ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, (Kâhire: Dâru'l-Ma'ârif, ts.), 24: 1560; Ebü'l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed er-Râğıb el-İsfahânî, *el-Müjfredât*, Thk. Muhammed Seyyid Keylânî (Beyrût: Dâru'l-Marife, ts.), 185; Mecduddîn Muhammed b. Yakûb el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-mubtât*, Trt. Halîl Memûn Şeyhâ (Dâru'l-Marife, 1430/2009), 484; Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdilkâdir er-Râzî, *Mubtâru's-Sibâh*, (Beyrût: Dâru'l-Ma'ârif, 1431/2010), 214.

² Temmâm Hasan, *el-Luğatu'l-'Arabîyye ma'nâhâ ve mebnâhâ*, (Dâru's-Sekkâfe, 1994), 213.

³ Nüreddîn Abdurrahmân b. Nizâmeddîn Ahmed b. Muhammed el-Câmî, *el-Fevâidü'z-zîyâyye*, (1303), 50.

⁴ İbn Hişâm, Cemâlüddîn el-Ensârî, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, Thk. el-Fâhûrî (Beyrût: Dâru'l-Cil 1411/1991), 2: 176.

⁵ Ebubekr Muhammed b. Sehl b. es-Serrâc en-Nahvî el-Bağdâdî, *el-Uşûl fi'n-nahv*, Thk. Abdül-Hüseyn el-Fetlî (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1417/1996), 1: 42, 43.

Harf şu işlevleri yerine getirir;

a. “جاء زيدٌ و عمروٌ” örneğinde olduğu gibi bir ismin bir başka isimle olan irtibatını sağlamak için zikredilir. Bu örnekte “vâv” (و) harfi “زيدٌ” ve “عمروٌ” sözcükleri arasındaki irtibatı sağlar.

b. “مررتُ بزيدٍ” örneğinde olduğu gibi bir ismin bir başka fiille olan irtibatını sağlar.

c. “قام و قعد” ve “أكل و شرب” örneklerinde olduğu gibi bir fiilin bir başka fiille olan irtibatını sağlar.

d. “إن يقيمُ زيدٌ يقعد عمروٌ” örneğinde olduğu gibi iki cümle arasındaki irtibatı sağlamak için zikredilir. Cümlenin aslı “يقيمُ زيدٌ يقعد عمروٌ” şeklindedir. “إن” sözcüğü zikredilmeden önce “يقيمُ زيدٌ” cümlesinin “عمروٌ يقعد” cümlesi ile herhangi bir irtibatı yoktu. “إن” sözcüğü “يقيمُ زيدٌ” cümlesini şart cümlesi, “عمروٌ يقعد” cümlesini ise cevap cümlesi kıldı.

Radî el-Esterâbâdî (v. 688/1289) *Şerbu'r-Radî li Kâfiyeti İbnu'l-Hâcib* adlı eserinde kelâmdan bahsederken râbıt kavramını kullanarak şu ifadelere yer verir:⁶

“Kelâmın/cümlenin temel öğelerinden biri de (müsned ve müsnedü ileyh arasında) irtibat kurma işlevini gören isnad'tır.”

Ebû Hayyân el-Endelûsî (v. 745/1344) *İrtişâfu'd-darab min lisâni'l-'Arab* adlı eserinde mübtedâ ve haber arasında irtibat kuran râbıtlardan bahsederken “زيدٌ عمروٌ يضربه زيدٌ” örneğinde “زيدٌ” sözcüğünün mübtedâ “عمروٌ يضربه زيدٌ” cümlesinin ise haber olduğunu ve mübtedâ olan “زيدٌ” sözcüğünün haber cümlesinde zikredilmesiyle mübtedâ ve haber arasındaki irtibatın kurulduğunu ifade etmiştir.⁷

İbn Hişâm'dan sonra Mısır'da yetişmiş en önemli nahiv âlimlerinden biri olarak görülen Suyûtî (ö. 911/1505) de *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nahv* adlı eserinde İbn Hişâm'ın da eserinde yer verdiği râbıta ihtiyaç duyan cümleleri ele almıştır.⁸ Şimdi de mübtedâ ve haber arasında irtibat sağlayan râbıtlara beraberce bir göz atalım.

1. Arap Dilinde Mübtedâ ve Haber Arasında İrtibat Sağlayan Râbıtlar

Haber konumunda gelen cümleyi mübtedâyâ bağlayan bir râbıt (âid) bulunur. İbn Hişâm Arap dilinde mübtedâ ve haber arasında irtibat kuran râbıtların sayısını on olarak verir.⁹ Bunlar şu şekilde açıklanabilir:

⁶ Radiyuddîn Muhammed b. el-Hasan el-Esterâbâdî, *Şerbu'r-Radî li Kâfiyeti İbnu'l-Hâcib*, Thk. Hasan b. Muhammed b. İbrâhîm el-Hafîzî (İdâretu's-Sekkâfe, 1414/1998), 1: 19.

⁷ Ebû Hayyân el-Endelûsî, *İrtişâfu'd-darab min lisâni'l-'Arab*, Thk. Recep Osmân Muhammed (Kâhire: Mektebetu'l-Hancî, 1418/1918), 3: 1112.

⁸ Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nahv*, Thk. Abdul'âl Sâlim Mekrem (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1406/1985), 2: 148.

⁹ İbn Hişâm, Cemâlüddîn el-Ensârî, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, Thk. el-Fâhûrî (Beyrût: Dâru'l-Cil 1411/1991), 2: 176.

1.1. Zamîr

Mübtedâ ve haber arasında irtibat kuran râbıtlar arasında zamîr asıldır.¹⁰ “زَيْدٌ ضَرَبْتُهُ”¹¹, “زَيْدٌ قَامَ أَبُوهُ” ve “زَيْدٌ أَبُوهُ قَائِمٌ”¹² örneklerinde mübtedâ ve haber arasındaki irtibat “ضَرَبْتُهُ” ve “أَبُوهُ” kelimelerindeki “هـ” zamîri ile sağlanmıştır.

Âid zamîr iki şekilde gelir.

a. Bariz olarak gelebilir. “زَيْدٌ قَامَ أَبُوهُ”¹³ örneğinde¹³ ve {وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ} ¹⁴ âyetinde olduğu gibi.¹⁵

b. Gizli (müstetir/mukadder) de gelebilir. “السَّمْنُ مَتَوَانٌ بِدِرْهِمٍ”¹⁶, “الْبُرُّ قَفِيرٌ بِدِرْهِمٍ”¹⁷, “وَكُلًّا وَعَدَّ اللَّهُ الْحُسْنَى”¹⁹ ve {وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ} ²⁰ âyetlerinde olduğu gibi. “السَّمْنُ مَتَوَانٌ مِنْهُ بِدِرْهِمٍ”¹⁸ “الْبُرُّ قَفِيرٌ مِنْهُ بِدِرْهِمٍ”¹⁷ ve {وَكُلًّا وَعَدَّ اللَّهُ الْحُسْنَى} ¹⁹ âyetlerinde olduğu gibi. Ayetler {وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ} ve {وَكُلًّا وَعَدَّ اللَّهُ الْحُسْنَى} takdirinde örnekler ise “السَّمْنُ مَتَوَانٌ مِنْهُ بِدِرْهِمٍ” ve “الْبُرُّ قَفِيرٌ مِنْهُ بِدِرْهِمٍ”¹⁷ takdirindedirler.²¹ Ayetlerdeki râbit “و” ve “هـ” kelimelerindeki “هـ” zamîri örneklerdeki râbit ise “مِنْهُ” kelimesindeki “هـ” zamiridir.

Bazı durumlarda cümlede zamîr olmasına rağmen kendisiyle bir irtibat kurulmaz. İbn Hişâm bunları da şu şekilde açıklar.²²

¹⁰ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 176; İbn Hişâm, Cemâlüddîn el-Ensârî, *Katru'n-nedâ ve bellu's-sedâ*, (Beyrût: el-Memleketu'l-'Asriyye, 1419/1998), 140; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 3: 102; Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *Hemu'l-bevâmi' fi Şerhi-Cemi'l cevâmi'*, Thk. Ahmed Şemsuddîn (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/1998), 316; Ebü'l-Hasan Ali b. Mümin b. Muhammed b. Ali İbn Uşfûr el-İşbilî, *Şerhu Cümeli'z-Zeccâci*, Thk. Fevâz es-Se'âr, (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419/1998), 1: 333; Muhammed b. Ahmed b. Abdullâh el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-dürriyye*, (Beyrût: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekkâfiyye, 1433/2012), 156; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu'l-irtibât*, (Mektebetü Lübnân, 1997), 191; Abbâs Hasan, *en-Nabvu'l-vâfi*, (Mısır: Dâru'l-Ma'ârif, 1974), 467; Abdullâh b. Sâlih el-Fevzân, *Delâilu'l-sâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, (Medîne: Dâru'l-Müslim, 1416), 1: 167.

¹¹ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 176; Ebû Hayyân el-Endelûsî, *İrtişâfu'd-darab min lisâni'l-Arab*, Thk. Recep Osmân Muhammed, (Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 1418/1998), 1: 1116.

¹² Nüreddin el-Câmî, *el-Fevâidü'z-zâyâtiyye*, 50; Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *el-Behcetü'l-merdiyye fi şerhi'l-Elfiyye*, Thk. Muhammed Sâlih b. Ahmed el-Gursî (Diyarbakır: Mektebetu Seydâ, 1432/2011), 115.

¹³ İbn Akîl, Bahâuddîn Abdullâh b. Abdurrahmân b. Abdillâh el-Hemedânî, *Şerhu İbn Akîl*, Tlk. Kâsım eş-Şemmâi er-Refâi (Beyrût: Dâru'l-Kalem, ts.), 1: 135; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 3: 102; İbn Uşfûr el-İşbilî, *Musulu'l-mukarreb*, Thk. Selâh Sâd Muhammed el-Mâlîti (Kâhire: Dâru'l-Afâki'l-Arabiyye, 1427/2006), 145.

¹⁴ Bakara, 228. “Boşanan kadınların kendileri beklerler”

¹⁵ Abdullâh b. Sâlih el-Fevzân, *Delâilu'l-sâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, 1: 167.

¹⁶ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 135; Ebü'l-Feth Osmân b. Cinnî, *el-Luma' fi'l-'Arabîyye*, Thk. Semîh Ebû Muğlî (Ummân: Dâru Mecdlâvî, 1409/1988), 30.

¹⁷ Suyûtî, *el-Behcetü'l-merdiyye fi Şerhi'l-Elfiyye*, 115; İbn Cinnî, *el-Luma' fi'l-'Arabîyye*, 30.

¹⁸ Abdullâh b. Sâlih el-Fevzân, *Delâilu'l-sâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, 1: 167.

¹⁹ Hadîd, 10. “Bununla birlikte Allah her birine en güzel olanı vaad etmiştir”

²⁰ Kasas, 68. “Rabbin, dilediğini yaratır”

²¹ el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-dürriyye*, 156, 157; Abdullâh b. Sâlih el-Fevzân, *Delâilu'l-sâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, 1: 167.

²² İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 178.

a. “رَيْدٌ قَامَ عَمْرٌ فَهُوَ” örneğinde olduğu gibi cümlenin “vâv” (و) atıf harfî dışındaki bir harfle atfedilmesi durumunda.

b. “رَيْدٌ قَامَ عَمْرٌ وَ قَامَ هُوَ” örneğinde olduğu gibi âmilin tekrar edilmesi durumunda.

c. “حُسْنُ الْجَارِيَةِ الْجَارِيَةُ أَعْجَبْتَنِي هُوَ” örneğinde olduğu gibi zamîrin bedel olması durumunda. Zikri geçen örnekte “هو” zamîri “الْجَارِيَةُ” sözcüğüne dönen müstetir zamîrden bedeldir.

1. 2. İsm-i işaret

Mübtedâ ve haber arasında irtibat kuran râbitlardan biri de işaret isimleridir. { وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ } ، { كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ }²³ ve { وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ } نفساً إلا وسعها أولئك أصحاب الجنة هم فيها خالدون²⁴ ، { }²⁵ ve { }²⁶ ayetlerinde mübtedâ ve haber arasındaki irtibat “أُولَئِكَ” ve “ذَلِكَ” işaret isimleri ile sağlanmıştır.²⁷

1. 3. Mübtedânın Tekrar Etmesi

Arap dilinde mübtedânın tekrarı ile de mübtedâ ve haber arasında irtibat sağlanır. Mübtedânın tekrarı iki şekilde cereyan eder.

a. Mübtedânın kendisinin bizzat lafız itibarıyla tekrar etmesi

Bu türden tekrar daha çok yüceltme ve korkutma makamında olur. { الْحَاقَّةُ مَا الْحَاقَّةُ }²⁸ ، { الْقَارِعَةُ } ve { الْقَارِعَةُ }²⁹ ، { وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ }³⁰ ayetlerinde { الْحَاقَّةُ } ، { الْقَارِعَةُ } ve { مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ } cümleleri ise { مَا الْحَاقَّةُ } ، { مَا الْقَارِعَةُ } ve { مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ } kelimeleri mübtedâ

²³ Araf, 36. “Ayetlerimizi asılsız sayan ve büyüklenip onlardan yüz çevirenlere gelince, işte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.”

²⁴ Araf, 42. “İman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanlara gelince –ki hiç kimseye gücünün üstünde bir vazife yüklemeyiz- işte onlar cennetliklerdir. Orada onlar ebedî kalıcıdır.”

²⁵ İsrâ, 36. “Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve gönül bunların hepsi ondan sorumludur.”

²⁶ Araf, 26. “Takva elbisesi, işte o daha hayırlıdır”

²⁷ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebib 'an kutubi'l-e'arib*, 2: 178, 179; İbn Akil, *Şerhu İbn Akâl*, 1: 135; İbn Hişâm, *Katru'n-nedâ ve bellu's-sedâ*, 141; Suyûtî, *el-Behcetü'l-merdzyye fî şerhi'l-Elfiyye*, 115; Suyûtî, *Hemu'l-bevâmi' fî şerhi Cemi'l cevâmi'*, 316; Bedruddîn Muhammed b. Abdullâh ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî ulûmi'l-Kur'an*, Thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim (Kâhire: Dâru't-Turâs, 1404/1989), 4: 38; Hibetullâh b. Alî b. Muhammed b. Hamza el-Hasanî İbnü's-Şecerî, *Emâli İbnü's-Şecerî*, Thk. Mahmûd Muhammed et-Tenâhî (Kâhire; Mektebetü'l-Hancî, 1413/1992), 1: 103; Ebü Hayyân, *İrtişâfu'd-darab min lisâni'l-Arab*, 1: 1116; İbn Usfûr el-İşbîlî, *Şerhu Cümeli'z-Zeccâci* 1: 333; el-Ehdel, *el-Kenâkibi'd-dürrîyye*, 157; Mustafâ Hamîde, *Nizâmü'l-irtibat*, 191; Abbâs Hasan, *en-Nabvu'l-vâfî*, 469; Abdullâh b. Sâlih el-Fevzân, *Delâilu'l-sâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, 1: 167; Mustafâ Galâyîni, *ed-Durûsu'l-'Arabîyye*, Tankih: 'Abdülmün'im Hafâcî (Beyrût: el-Memleketü'l-'Asriyye, 1414/1994), 264.

²⁸ Hakka, 1. “O gerçekleşecek olay (kıyamet)!”

²⁹ Kâria, 1. “O Korkunç ses! O ne dehşetli ses!”

³⁰ Vâkıa, 27. “Amel defteri sağından verilenler; ne mutlu o sağından verilenlere!”

haber konumundadırlar.³¹ ”زَيْدٌ قَامَ زَيْدٌ“ örneğinde ise ”زَيْدٌ“ kelimesi mübtedâ ”قَامَ زَيْدٌ“ cümlesi ise haber konumundadır. Zikredilen âyette mübtedâ konumunda olan { الْقَارِعَةُ } ، { الْحَاقَّةُ } ve { أَصْحَابُ } kelimeleri örnekte ise yine mübtedâ konumunda olan ”زَيْدٌ“ kelimesinin haber cümlesinde bizzat tekrar etmesiyle mübtedâ ve haber arasındaki irtibat sağlanmıştır.

b. Mübtedânın anlam itibariyle tekrar etmesi

”أَبُو عَبْدِ اللَّهِ“ sözcüğünün Zeyd isimli şahsa künye olması durumunda) örneğinde ”زَيْدٌ“ kelimesi mübtedâ ”جَاءَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ“ cümlesi ise haber konumundadır. ”الصِّدِّيقُ سَيِّقٌ أَبُو بَكْرٍ الْأَمَّةُ“ örneğinde ise ”الصِّدِّيقُ“ kelimesi mübtedâ ”سَيِّقٌ أَبُو“ cümlesi haber konumundadır. Zikri geçen iki örnekte mübtedânın anlam itibariyle tekrar etmesiyle mübtedâ ve haber arasındaki irtibat sağlanmıştır.

1. 4. Haber Konumunda Gelen Cümlelerin Mübtedânın Anlamını da Kuşatan Umûm Bir Anlam İfade Etmesi

”وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ“³⁵ âyetinde { وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ } cümlesi mübtedâ { إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ } cümlesi ise haber konumundadır. ”زَيْدٌ نَعْمَ الرَّجُلُ“ örneğinde ise ”زَيْدٌ“ mübtedâ ”نَعْمَ الرَّجُلُ“ cümlesi ise haber konumundadır. Ayette ve örnekte haber konumunda gelen { إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ } ve ”نَعْمَ“ cümlelerinin umûm bir anlam ifade etmesi ile mübtedâ ve haber arasındaki irtibat sağlanmıştır. Cümledeki umûm ifade ”الرَّجُلُ“ ve { الْمُصْلِحِينَ } kelimelerinin başında zikredilen ”الْإِنْسَانُ“ takısından anlaşılmaktadır.³⁶ Zikri geçen kelimelerin başında gelen ”ال“ takısı { الْإِنْسَانُ } âyetinde geçen { الْإِنْسَانُ } sözcüğünün başında gelen ”ال“ takısında olduğu gibi bir cinsin bütün fertlerini (istiğrâku’l-efrâd) kapsar.³⁸

1. 5. Zamiri İhtiva Eden Bir Cümlelerin “Fe” (ف) Atıf Edatıyla Zamirden Hali Olan Bir Cümleye Atfedilmesi veya Bunun Aksinin Olması

³¹ İbn Hişâm, *Muğni’l-lebîb ‘an kutubi’l-e’arîb*, 2: 179; Nüreddin el-Câmî, *el-Fevâidü’z-Ziyâyye*, 50; İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 135; İbn Hişâm, *Katru’n-nedâ ve bellu’s-sedâ*, 141; Suyûtî, *el-Eşbâh ve’n-nezâir fi’n-nabv*, 3: 102, 103; Suyûtî, *el-Behcetü’l-merdiyye fi şerhi’l-Elfîyye*, 115; Ebû Hayyân, *İrtişâfu’d-darab min lisâni’l-Arab*, 1: 1117; el-Ehdel, *el-Kevâkibü’d-dürriyye*, 156; Fâdîl Sâlih es-Samerrâi, *Ma’âni’n-nabvi*, (Ummân: Dâru’l-Fikr, 1420/2000), 1: 179; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu’l-irtibât*, 191; Abbâs Hasan, *en-Nabvu’l-vâfi*, 469; Abdullâh b. Sâlih el-Fevzân, *Delâilü’l-sâlik ilâ Elfîyyeti İbn Mâlik*, 1: 168; Mustafâ Galâyîni, *ed-Durûsu’l-Arabîyye*, 265.

³² Suyûtî, *Hemu’l-bevâmi’ fi şerhi Cemi’l-cevâmi’*, 317.

³³ İbn Hişâm, *Muğni’l-lebîb ‘an kutubi’l-e’arîb*, 2: 179; Suyûtî, *el-Eşbâh ve’n-nezâir fi’n-nabv*, 3: 103; Suyûtî, *Hemu’l-bevâmi’ fi şerhi Cemi’l-cevâmi’*, 318; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu’l-irtibât*, 191.

³⁴ el-Ehdel, *el-Kevâkibü’d-dürriyye*, 156, 157; Suyûtî, *el-Eşbâh ve’n-nezâir fi’n-nabv*, 3: 104.

³⁵ Araf, 170. “Kitaba sımısıkı sarılıp namazı dosdoğru kılanlar var ya, işte böyle iyiliğe çalışanların ecrini biz asal zayi etmeyiz”

³⁶ İbn Hişâm, *Muğni’l-lebîb ‘an kutubi’l-e’arîb*, 2: 179; Nüreddin el-Câmî, *el-Fevâidü’z-Ziyâyye*, 50; Suyûtî, *el-Behcetü’l-merdiyye fi şerhi’l-Elfîyye*, 115; Suyûtî, *Hemu’l-bevâmi’ fi şerhi’l-cemu’l-cevâmi’*, 317; İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 135; Ebû Hayyân, *İrtişâfu’d-darab min lisâni’l-Arab*, 1: 1117; el-Ehdel, *el-Kevâkibü’d-dürriyye*, 156; Mustafâ Galâyîni, *ed-Durûsu’l-Arabîyye*, 265.

³⁷ Asr, 2. “İnsan gerçekten ziyandadır”

³⁸ Ebu’l-İrfân Muhammed b. Alî es-Sabbân, *Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-Üşmûnî ‘alâ Elfîyyeti İbn Mâlik*, (Mıdyat: İslâmî Kitaplar Nâşiri, ts.), 1: 180.

{ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً }³⁹ âyetinde iki cümle arasındaki irtibat sebep anlamını ifade eden “fe” (ف) atıf edatı ile sağlanmıştır. Ayette “fe” (ف) edatından önce ma‘tûfu aleyh olarak zikredilen { أَنْزَلَ } fiili kendisinden sonra ma‘tûf olarak gelen { تُصْبِحُ } fiilinin sebebi hükmündedir. Allah’ın gökten su indirmesiyle yeryüzünün yemyeşil olması arasında sebep-sonuç ilişkisi vardır. Ayette “fe” (ف) edatı atıf ve sebebiyet için kullanılmıştır.⁴⁰

1. 6. “Vâv” (و) Atıf Edatı

“رَيْدٌ قَامَ وَ قَعَدَتْ هِنْدٌ” ve “رَيْدٌ قَامَتْ هِنْدٌ وَ أكرمَهَا” örneklerinde iki cümle arasındaki irtibat “vâv” (و) atıf edatı ile sağlanmıştır. “Vâv” (و) atıf edatıyla irtibat sadece İbn Hişâm tarafından caiz görülmüştür.⁴¹

1. 7. Şart Edatı

“رَيْدٌ يُقَوْمُ عَمْرٌ إِنْ قَامَ” örneğinde “رَيْدٌ” kelimesi mübtedâ “يُقَوْمُ عَمْرٌ إِنْ قَامَ” cümlesi ise haber konumundadır. Bu örnekte mübtedâ ve haber arasındaki irtibat şart anlamını ifade eden “in” (إِنْ) edatı ile kurulmuştur.⁴²

1. 8. Zamirden Nâib Olarak Gelen “Al” Takısı

Kûfe dil ekolü mensupları ile Basra dil ekolü mensuplarından bir grup { وَأَمَّا مَنْ خَافَ } وَأَمَّا مَنْ خَافَ وَمَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ }⁴³ âyetinde mübtedâ konumunda gelen { وَأَمَّا مَنْ خَافَ وَمَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ } cümlesi ile haber konumunda gelen { فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ } cümlesi arasındaki irtibatın { الْمَأْوَىٰ } kelimesinde zamirden ‘ıvaz olarak gelen “al” takısı ile olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre âyet { مَأْوَاهُ } takdirindedir. Âyette mübtedâ ve haber arasındaki irtibatın “al” takısı ile olmadığı görüşünü savunanlara göre ise âyetin takdiri { الْمَأْوَىٰ لَهُ } şeklindedir.⁴⁴

1. 9. Haber Konumundaki Cümlelerin Mübtedâ ile Aynı Anlamda Olması

{ أَفْضَلُ } { اللَّهُ أَحَدٌ } cümlesi ise haberdir. “هُوَ” sözcüğü mübtedâ { اللَّهُ أَحَدٌ } cümlesi ise haberdir. “أَفْضَلُ” cümlesi ise “أَفْضَلُ مَا قُلْتُهُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي” örneğinde de “أَفْضَلُ مَا قُلْتُهُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ”⁴⁵ cümlesinde de “أَفْضَلُ مَا قُلْتُهُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي”⁴⁶ örneğinde de “أَفْضَلُ مَا قُلْتُهُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي” cümlesi

³⁹ Hac, 63. “Görmüyormusun ki, Allah gökten su indiriyor da yeryüzü yemyeşil oluveriyor!”

⁴⁰ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 181; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 3: 103; Suyûtî, *Hemu'l-bevâmi' fi şerhi'l-cemu'l cevâmi'*, 317.

⁴¹ Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 3: 103; Suyûtî, *Hemu'l-bevâmi' fi şerhi'l-cemu'l cevâmi'*, 318; Ebû Hayyân, *İrtişâfu'd-darab min lisâni'l-Arab*, 1: 1117.

⁴² İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 182; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 3: 104; Suyûtî, *Hemu'l-bevâmi' fi şerhi'l-cemu'l cevâmi'*, 318.

⁴³ Nâziat, 37-41. “Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefesine kötü arzuları yasaklayana gelince, onun barınağı da cennetin ta kendisidir”

⁴⁴ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 182, 183; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 3: 104; Zerkeşi, *el-Burbân fi ulûmi'l-Kur'an*, 4: 38.

⁴⁵ İhlâs, 1. “De ki: “O Allah'tır, tektir.” İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 183; Nûreddin el-Câmî, *el-Fevâidü'ç-çiyâiyye*, 50; İbn Hişâm, *Katru'n-nedâ ve bellu's-sedâ*, 141.

⁴⁶ İbn Hişâm, *Katru'n-nedâ ve bellu's-sedâ*, 141; Abdullâh b. Sâlih el-Fevzân, *Delâilu'l-sâlik ilâ Elfıyyeti İbn Mâlik*, 1: 169.

mübtedâ “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” cümlesi ise haber konumundadır. Zikri geçen âyette ve örnekte haberin mübtedâ ile aynı anlamda oluşu mübtedâ ve haber arasındaki irtibatı sağlamıştır.

Arap dilinde râbîta ihtiyâç duyan bazı cümleler vardır. Burada onlara da değinmekte fayda mülâhaza ediyoruz.

2. Arap Dilinde Râbîta İhtiyâç Duyan Bazı Cümleler

Arap dilinde mübtedâ ve haber arasında irtibat kuran râbîtlara yukarıda değinildi. Bu başlık altında da Arap dilinde râbîta ihtiyâç duyan bazı cümleler ele alınacaktır.

Arap dilinde bazı cümle çeşitleri râbîta ihtiyâç duyarlar. İbn Hişâm bunların sayısının 11 kadar olduğunu *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârîb* adlı eserinde yer verir.⁴⁷ Râbîta ihtiyâç duyan cümleleri şu şekilde açıklayabiliriz.

2. 1. Haber Cümlesi

Haber cümle olarak gelirse bu durumda mübtedâ ile irtibatını sağlayan bir râbît bulunması gerekir.⁴⁸ “رَزِيدٌ قَامَ أَخُوهُ” cümlesinde “رَزِيدٌ” sözcüğü mübtedâ “قَامَ أَخُوهُ” cümlesi ise haber cümlesidir. Bu örnekte âid zamîr “رَزِيدٌ” kelimesine raci “أَخُوهُ” sözcüğünde geçen “هـ” zamiridir. “رَزِيدٌ قَامَ عَمْرُو” örneğinde ise mübtedâyâ raci bir âid zamîr olmadığından bu ifadenin kullanımı caiz görülmemiştir.⁴⁹ Ancak { اِهْدَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا }⁵⁰ âyetinde ve “السَّمْنُ مَتَوَانٌ بِدِرْهِمٍ” örneğinde olduğu gibi râbît malum ise bu durumda râbît hazfedilir. Zikri geçen âyet { اِهْدَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا } takdirinde örnekler ise “السَّمْنُ مَتَوَانٌ مِنْهُ بِدِرْهِمٍ” ve { الْبُرُّ كَثْرٌ بِسِتِّينَ دِرْهَمًا } takdirindedirler.⁵¹

⁴⁷ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârîb*, 2: 183.

⁴⁸ İbn Cinnî, *el-Luma fi'l-'Arabîyye*, 30; Nüreddin el-Câmî, *el-Fevâidü'z-zejjâyye*, 50; Suyûtî, *Hemu'l-bevâmi' fi şerhi'l-cemu'l-cevâmi'*, 314; Ebû Hayyân, *İrtisâfu'd-darab min lisâni'l-Arab*, 1: 1116; Ebû Abdillâh Cemâluddîn Muhammed b. Abdillâh bin Mâlik et-Tâi el-Endelûsî el-Ceyyânî, *Teshîlu'l-jevâid ve tekmilu'l-makâsüd*, Thk. Muhammed Kâmil Berekât (Mısır: Dâru'l-Kütübî'l Arabî, 1387/1967), 167; Muvaffikuddîn Ya'îş b. Alî b. Ya'îş en-Nahvî, *Şerhu'l-Mufasssal*, (Mısır: İdâretu't-Tibâ'atu'l-Muniriyye, , ts.), 1: 92; Ebû Amr Osmân b. Ömer İbnü'l-Hâcib en-Nahvî, *el-İdâb fi Şerhi'l-Mufasssal*, Thk. Mûsâ Benay el-Alîlî (İhyâu't-Turâsi'l-İslâmî, 1402/1982), 1: 189; Ebû Amr Osmân b. Ömer İbnü'l-Hâcib en-Nahvî, *Emâli İbnü'l-Hâcib*, Thk. Fahr Sâlih Süleymân Kudâre (Beyrût: Dâru'l-Cil; Ürdün: Dâru Ammâr, ts.), 2: 578; Kemâluddîn Ebü'l-Berekât Abdurrahmân Muhammed b. Ebû Sa'îd el-Enbârî en-Nahvî, *Esrâru'l-'Arabîyye*, Thk. Berekât Yûsuf Hebbûd (Beyrût: Şirketu Dâru'l-Erkâm 1420/1999), 76; Ebû Mûsâ İsâ b. Abdulazîz el-Cezûlî, *el-Mukaddimetu'l-Cezûlîyye*, Thk. Şa'bân Abdulvahhâb Muhammed (Dâru'l-Kutub vel-Vesâiki'l-Kavmiyye, 1409/1988), 95; Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdillâh es-Süheyli, *Netâicu'l-fiker*, Thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd, Alî Muhammed Mu'avvad (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1412/1992), 322; Muhammed b. 'Abdirrahîm el-Meylânî, *Şerhu'l-Muğni*, (Midyat: İslâmî Kitaplar Naşiri, ts.), 16; Abbâs Hasan, *en-Nabvu'l-vâfi*, 466; Mustafâ Galâyînî, *ed-Durûsu'l-'Arabîyye*, 264; İbn Kemâl Paşa, *Esrâru'n-nabv*, Thk. Ahmed Hasan Hâmid, (Dâru'l-Fikr, 1422/2002), 108.

⁴⁹ İbn Cinnî, *el-Luma fi'l-'Arabîyye*, 30.

⁵⁰ Furkân, 41. “Onlar “Bu mu Allah'ın resul olarak gönderdiği adam!” derler”

⁵¹ İbn Cinnî, *el-Luma fi'l-'Arabîyye*, 30; Nüreddin el-Câmî, *el-Fevâidü'z-zejjâyye*, 50; Suyûtî, *Hemu'l-bevâmi' fi şerhi'l-cemu'l-cevâmi'*, 314; Zerküşî, *el-Burbân fi ulûmi'l-Kur'an*, 4: 41; Ebû Hayyân, *İrtisâfu'd-darab min lisâni'l-Arab*, 1: 1116; Muvaffikuddîn Ya'îş b. Alî b. Ya'îş en-Nahvî, *Şerhu'l-Mufasssal*, İdâretu't-Tibâ'atu'l-Muniriyye, Mısır, ts., 1: 92; İbnü'l-Hâcib, *el-İdâb fi Şerhi'l-Mufasssal*, 189; İbnü'l-Hâcib, *Emâli İbnü'l-Hâcib*, 2: 578; Kemâluddîn Ebü'l-Berekât Abdurrahmân Muhammed b. Ebû Sa'îd el-Enbârî en-Nahvî, *Esrâru'l-'Arabîyye*, Thk. Berekât Yûsuf Hebbûd (Beyrût: Şirketu Dâru'l-Erkâm 1420/1999), 76; Muhammed b. 'Abdirrahîm el-Meylânî, *Şerhu'l-Muğni*, (Midyat:

Bilindiği gibi Basra ve Kûfe dil ekolleri arasında nahiv konularında birçok fikir ayrılıkları vardır. Haberin müfred bir isim olarak gelmesi durumunda da mübtedâ ve haber arasındaki râbıtın gerekli olup olmadığı konusunda iki ekol farklı görüşler serdetmişlerdir. Haber müfred bir isim olarak geldiğinde Kûfe dil ekolü mensuplarına göre râbıt gereklidir. “زَيْدٌ أَخْرَكَ” cümlesi ekol mensuplarına göre “زَيْدٌ أَخْرَكَ هُوَ” takdirindedir. Basra dil ekolü mensuplarına göre ise müfred isim olarak gelen haber türemiş bir sözcük ile tevîl edilmedikçe râbıt gerekmez. Dolayısıyla ekol mensuplarına göre “زَيْدٌ أَسَدٌ” cümlesinde haber konumunda gelen “أَسَدٌ” sözcüğü “شَجَاعٌ” kelimesi ile tevîl edililirse bu durumda mübtedâ ve haber arasındaki irtibat için râbıt gereklidir.⁵² Ancak “زَيْدٌ قَائِمٌ” örneğinde olduğu gibi haber müştak olarak gelirse ekol mensuplarına göre bu durumda râbıt gereklidir.⁵³

Ancak “كَلَامِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ”⁵⁵ “قَوْلِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ”⁵⁵ ، “نُطْقِي اللَّهُ حَسْبِي”⁵⁴ {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} ayetinde ve “أَفْضَلُ الْكَلَامِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ”⁵⁶ ، “خَيْرُ الْكَلَامِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” örneklerinde olduğu gibi haber konumunda gelen cümle mübtedâ ile aynı anlamda olursa bu durumda haber cümlesi herhangi bir râbıtı ihtiyâç duymaz.⁵⁷

2. 2. Sıfat Cümlesi

Sıfat konumunda olan cümlenin mevsûf ile irtibatı sadece zamîr ile olur.⁵⁸ {حَتَّى تَنْزَلَ} حَتَّى تَنْزَلَ} ayetinde “نَفَرُوهُ” cümlesi sıfat konumunda “كِتَابًا” sözcüğü ise mevsûf konumundadır. Âyette sıfat ile mevsûf arasındaki irtibat zamîr ile sağlanmıştır.⁶⁰

Sıfat ile mevsûf arasındaki irtibatı sağlayan râbıtın hazfedilmesi caizdir.⁶¹ {وَاتَّقُوا يَوْمًا} وَاتَّقُوا يَوْمًا} ayetinde {لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا}⁶² {لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا} cümlesi sıfat konumunda “يَوْمًا”

İslâmî Kitaplar Naşiri, ts.), 16; Abbâs Hasan, *en-Nabvu'l-vâfi*, 466; Mustafâ Galâyînî, *ed-Durûsu'l-'Arabîyye*, 264; İbn Kemâl Paşa, *Esrârü'n-nabv*, 109.

⁵² Suyûtî, *el-Behcetü'l-merdiyye fî şerhi'l-Elfiyye*, 115, 116; İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 135; İbn Ya'îş, *Şerhu'l-Mufasssal*, 1: 88; Cemâluddîn Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Mâlik et-Tâi el-Ceyyânî, *Şerhu'l-Kâfiye*, Thk. Abdulmunim Ahmed Harîrî (Dârü'l-Memun lî't-Turâs, ts.), 1: 340; Ebü'l-Berekât İbnü'l-Enbârî, *el-İnsâf fî mesâilü'l-hilâf*, Thk. Cevdet Mebrûk Muhammed Mebrûk (Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 1423/2002), 53; Süheylî, *Netâicu'l-fiker*, 322; Mustafâ Galâyînî, *ed-Durûsu'l-'Arabîyye*, 263.

⁵³ İbnü'l-Enbârî, *el-İnsâf fî mesâilü'l-hilâf*, 53.

⁵⁴ İhlâs, 1. “De ki “O tek olan Allah'tır”

⁵⁵ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 135.

⁵⁶ Ebü Hayyân, *İrtisâfu'd-darab min lisâni'l-Arab*, 1: 1116.

⁵⁷ Suyûtî, *el-Behcetü'l-merdiyye fî şerhi'l-Elfiyye*, 115; Suyûtî, *Hemu'l-bevâmi' fî şerhi'l-cemu'l-cevâmi'*, 313; Cemâluddîn Muhammed Abdullâh b. Abdullâh İbn Mâlik et-Tâi el-Ceyyânî el-Endelusî, *Şerhu't-Teshîl*, Thk. Abdurrahmân es-Seyyid, Muhammed Bedevî el-Mahtûn, (Hicr lî't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1410/1990), 1: 310; İbn Usfûr el-İşbîlî, *Şerhu Cümeli'z-Zeccâcî* 1: 333; el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-dürriyye*, 156, 157; Cezûlî, *el-Mukaddimetü'l-Cezûlîyye*, 95; Abbâs Hasan, *en-Nabvu'l-vâfi*, 469; Mustafâ Galâyînî, *ed-Durûsu'l-'Arabîyye*, 265.

⁵⁸ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 184; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fî'n-nabv*, 2: 148; İbn Mâlik, *Teshîlu'l-fevâid ve tekmilü'l-makâsüd*, 167; İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 2: 163; İbn Usfûr, *Şerhu Cümeli'z-Zeccâcî*, 1: 142; Süheylî, *Netâicu'l-fiker*, 163; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu'l-irtibât*, 191.

⁵⁹ İsrâ, 93. “Bize okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece...”

⁶⁰ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 184; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu'l-irtibât*, 191.

⁶¹ İbn Mâlik, *Teshîlu'l-fevâid ve tekmilü'l-makâsüd*, 167; İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 2: 165.

⁶² Bakara, 48. “Öyle bir günden korkun ki, o gün kimse başkası için bir şey ödeyemez”

kelimesi ise mevsûf konumundadır. Âyette sıfat cümlesinde gelen âid zamîr hazfedilmiş olup âyetin takdiri “لَا تَجْزِي فِيهِ” şeklindedir.⁶³

Ayette geçen râbıtın hazfı konusunda ise iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bazı dil bilginlerine göre zamîr tek seferde hazfedilmiştir. Diğer bir kısım dil bilginlerine göre ise zamîr tedricî (aşamalı) olarak hazfedilmiştir. Bu görüşte olanlara göre ilk önce cer harfi (في) hazfedilmiştir. Harfi cer hazfedildikten sonra zamîr fiile bitişerek fiil “تَجْزِيهِ” şekline dönüşmüştür. Sonra da râbıt olan “هـ” zamîri hazfedilmiştir.⁶⁴

2. 3. Sıla Cümlesi

İsm-i mevsûlden sonra gelen sıla sadece cümle veya şibh-i cümle olur.⁶⁵ Sıla cümlesi ile mevsûl arasındaki irtibatı sağlayan râbıt ise genellikle zamîr olur.⁶⁶ Burada da râbıt {الَّذِينَ}...⁶⁷ ، {وَمَا عَمَلُهُمْ...} ، {وَفِيهَا مَا تَسْتَهِيهِ الْإِنْفُسُ...} ،⁶⁸ {وَمَا عَمَلَتْ أَيْدِيهِمْ...} ،⁶⁹ {أَيُّهُمْ أَشَدُّ} ،⁷⁰ {وَمَا يَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ} ،⁷¹ {وَمَا يَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ} ،⁷² âyetlerinde olduğu gibi açık (bâriz) gelebilir veya {أَيُّهُمْ أَشَدُّ} ،⁷⁰ ، {وَمَا عَمَلَتْ أَيْدِيهِمْ} ،⁷¹ gibi gizli (müstetir) de olabilir.⁷³

2. 3. 1. Sıla Cümlesinde Râbıtın Hazfı

Arap dilinde sıla konumunda gelen cümlede âid zamirin hazfı iki başlık altında ele alınabilir.

2. 3.1.1. Sıla Cümlesinde Âid Zamirin Hazfedilmesinin Caiz Olduğu Haller

Sıla cümlesinde gelen âid zamîrin hazfı şu durumlarda dil bilginleri tarafından caiz görülmüştür.

a. Sıla cümlesindeki râbıt muttasıl zamîr ise bu durumda hazfedilmesi caizdir. “جَاءَ الَّذِي” örneğinde âid zamirin hazfedilerek “جَاءَ الَّذِي صَرَبْتُ” denilmesi caiz görülmüştür.⁷⁴

b. Mevsûl isme bitişen harf-i cerrin bizatili kendisi sıla cümlesinde de zikredilirse bu durumda da âid zamirin hazfedilmesi caizdir. “مَرَرْتُ بِالَّذِي مَرَرْتُ بِهِ” örneğinde âid zamirin hazfedilerek “مَرَرْتُ بِالَّذِي مَرَرْتُ” denilmesi yine dil bilginleri tarafından caiz görülmüştür.⁷⁵

⁶³ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 2: 165.

⁶⁴ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 2: 165.

⁶⁵ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 105; İbnü'l-Hâcib, *el-İdâb fî Şerhi'l-Mufasssal*, 188.

⁶⁶ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârîb*, 2: 185; İbn Mâlik, *Teshîlu'l-fevâid ve tekmilu'l-makâsîd*, 167; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fî'n-nabv*, 2: 148; Ebû Hayyân, *İrtişâfu'd-darab min lisâni'l-Arab*, 3: 1052; Ebü'l-Hasan Alî b. Mümin b. Muhammed b. Alî ibn Usfûr el-İşbîlî, *Şerhu Cümeli'z-Zeccâc*, Thk. Fevâz es-Se'âr (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419/1998), 1: 126; Mustafâ Hamîde, *Nizâmü'l-irtibât*, 191.

⁶⁷ Bakara, 3. “(Onlar) gayba iman ederler”

⁶⁸ Yâsin, 35. “Kendi elleriyle ürettiklerinden yesinler diye...”

⁶⁹ Zuhruf, 71. “Orada canların istediği her şey vardır”

⁷⁰ Meryem, 69. “Sonra her gruptan, rahmâna en çok âsi olanlar hangileri ise çekip çıkaracağız”

⁷¹ Yâsin, 35. “Onun kendi elleriyle ürettiklerinden...”

⁷² Mü'minun, 33. “Sizin içtiğinizden içmektedir”

⁷³ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârîb*, 2: 185; Mustafâ Hamîde, *Nizâmü'l-irtibât*, 191.

⁷⁴ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 114; İbn Mâlik, *Teshîlu'l-fevâid ve tekmilu'l-makâsîd*, 167.

⁷⁵ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 117.

2. 3. 1. 2. Sıla Cümlesinde Âid Zamirin Hazfedilmesinin Caiz Olmadığı Haller

Sıla cümlesinde âid zamirin hazfinin caiz görülmediği durumları ise şu şekilde açıklayabiliriz.

a. “جَاءَ الَّذِي إِيَّاهُ ضَرَبْتُ” örneğinde olduğu gibi şayet sila cümlesinde zikredilen râbit munfasıl zamîr ise bu durumda âid zamîrin hazfedilmesi caiz değildir.⁷⁶

c. “مَرَرْتُ بِالَّذِي غَضِبْتُ عَلَيْهِ” örneğinde olduğu gibi mevsûl isim ve sila cümlesinde gelen harfi cerlerin farklı olması durumunda da âid zamirin hazfi caiz değildir.⁷⁷

d. Ayrıca “مَرَرْتُ بِالَّذِي فَرَحْتُ بِهِ” örneğinde olduğu gibi mevsûl ve sila cümlelerinde gelen harfi cerlerde amel eden âmillerin farklı olması durumunda da âid zamirin hazfi caiz değildir.⁷⁸

2. 4. Hâl Cümlesi

Râbıt ihtiyacı duyan cümlelerden biri de hâl cümlesidir.⁷⁹ Hâl konumunda gelen cümlelerin muzâri bir fiil ile başlaması durumunda kendisi ile sâhibu'l-hâl arasındaki irtibat zamirle sağlanır. Şayet hâl cümlesi muzâri fiil ile başlamaz ise bu durumda kendisi ile sâhibu'l-hâl arasındaki irtibatı sağlayan râbit üç şekilde gelir.⁸⁰

a. Râbit “vâv” (و) harfi ve zamîr birlikte olabilir. “جَاءَ زَيْدٌ وَ يُدُهُ عَلَى رَأْسِهِ” örneğinde⁸¹ ve (لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى) âyetinde olduğu gibi.⁸² Örnekte “vâv” (و) edatı ve “هـ” zamiri âyette ise “vâv” (و) edatı ve “أَنْتُمْ” zamiri râbit olarak gelmiştir.

b. Yalnız “vâv” (و) harfi olabilir. “جَاءَ زَيْدٌ وَ الشَّمْسُ طَالِعَةٌ”،⁸³ “جَاءَ زَيْدٌ وَ عَمْرُو قَائِمٌ”⁸⁴ örneklerinde ve {لَيْسَ أَكْلُهُ الذَّنْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ} âyetinde olduğu gibi.⁸⁴ Zikri geçen örneklerde “و عَمْرُو قَائِمٌ”، “و الشَّمْسُ طَالِعَةٌ” cümleleri âyette ise {وَنَحْنُ عُصْبَةٌ} cümlesi hâl konumunda olup “vâv” (و) harfi hâl ile sâhibu'l-hâl arasında râbit olarak gelmiştir.

c. Sadece zamîr olabilir. “جَاءَ زَيْدٌ يُدُهُ عَلَى رَأْسِهِ” örneğinde⁸⁵ ve {وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا} ve {عَلَى اللَّهِ وَجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ} örneğinde olduğu gibi.⁸⁶ Örnekte “يُدُهُ عَلَى رَأْسِهِ” cümlesi hâl konumunda olup “هـ” zamiri hâl ile sâhibu'l-hâl arasında râbit olarak gelmiştir. Ayette ise {وَجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ}

⁷⁶ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 115.

⁷⁷ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 118.

⁷⁸ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 118.

⁷⁹ İbnü'l-Hâcib, *el-İdâb fî Şerhi'l-Mufasssal*, 1: 345; Cezûlî, *el-Mukaddimetu'l-Cezûlîyye*, 90.

⁸⁰ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 438; Suyûtî, *el-Eşbâb ve'n-nezâir fi'n-nahv*, 2: 148.

⁸¹ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 438.

⁸² Nisa, 43. “Ey iman edenler! Siz sarhoş iken namaza yaklaşmayın”. İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârîb*, 2: 186; İbn Mâlik, *Şerhu'l-Kâfîye*, 2: 757; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu'l-irtibât*, 191.

⁸³ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 438.

⁸⁴ Yusuf, 14. “Dediler ki: “Biz böylesine kalabalık iken onu kurt yerse o zaman gerçekten bize yazıklar olsun”. İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârîb*, 2: 186; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu'l-irtibât*, 191.

⁸⁵ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 438.

⁸⁶ Zümer, 60. “Allah hakkında asılsız inançlar ileri sürenleri, yüzleri kararış göreceksin”

cümlesi hâl konumunda olup “هُمُ” zamiri hâl ile sâhibu'l-hâl arasında râbit olarak gelmiştir. Dil bilginlerinden Zemahşerî zamîr ile kurulan irtibatın şâz ve nadir olduğunu iddia etmiştir.⁸⁷

2. 5. *İştigâl Babında Önceki İsimde Amel Eden Gizli Amili Tefsir Eden Cümle*

Arap dilinde iştigâl, bir ismin kendisine raci olan zamîrde amel eden bir âmilden önce gelmesi anlamına gelir.⁸⁸ “زَيْدًا ضَرَبْتُهُ” örneğinde cümlenin irtibatı “ضَرَبْتُهُ” cümlesinde geçen “ه” zamîri ile sağlanmıştır.⁸⁹

Gramer âlimlerinin çoğunluğuna göre “زَيْدًا ضَرَبْتُهُ” örneğinde “زَيْدًا” kelimesini nasbeden âmîl gizli bir fiildir. Kendisinden sonra gelen ve zamirle meşgul olan “ضَرَبَ” fiili ise mahzûf fiili tefsir etmektedir. Kûfe dil ekolü mensuplarına göre ise isim kendisinden sonra gelen fiille mansuptur.⁹⁰

2. 6. *Bedel (bedelü'l-ba'd veya bedelü'l-iştimâl) Konumunda Gelen Cümle*

Bedel konumunda gelen cümle ile mübdelü'n-minh (kendisinden bedel gelen) arasındaki irtibatı sağlayan râbit sadece zamîr olur.⁹¹ Burada âid zamîr iki şekilde gelir.

a. Açık (bâriz) olarak gelebilir. {يَسْتَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ}⁹² âyetinde “قِتَالٍ فِيهِ” cümlesi “الشَّهْرِ الْحَرَامِ” sıfat tamlamasına bedel olarak gelmiştir. Âyette âid zamîr (ه) bâriz olarak gelmiştir.⁹³

b. Ya da {مَنْ اسْتَطَاعَ...}⁹⁴ ve {قَتِلَ أَصْحَابُ الْأَخْدُودِ النَّارِ...}⁹⁵ âyetlerinde olduğu gibi gizli (müstetir/mukadder) olabilir. Birinci âyette “مِنْهُمْ” ikinci âyette ise “فِيهِ” takdir edilir. Bazı dil bilginlerine göre ise ikinci âyette “النَّارِ” sözcüğünün başında gelen “ال” takısı “ه” zamîrinden ıvaz/karşılık olarak gelmiş olup âyet {قَتِلَ أَصْحَابُ الْأَخْدُودِ نَارِهِ} takdirindedir.⁹⁶

Nasıl ki haber konumunda gelen cümle mübtedâ ile aynı anlamda olduğunda cümle herhangi bir râbita ihtiyaç duymuyorsa bedel çeşitlerinden olan bedelü'l kül de mübdelü'n-minh anlamında olursa bu durumda da bedelü'l kül ile mübdelü'n-minh arasındaki irtibat için herhangi bir râbita ihtiyaç duyulmaz.⁹⁷

⁸⁷ Muvaffikuddîn Ya'îş b. Alî b. Ya'îş en-Nahvî, *Şerhu'l-Mufasssal*, (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422/2001), 2: 24; İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârib*, 2: 186; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu'l-irtibât*, 191.

⁸⁸ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 342.

⁸⁹ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârib*, 2: 187; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 2: 148; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu'l-irtibât*, 191.

⁹⁰ İbn Akîl, *Şerhu İbn Akîl*, 1: 342.

⁹¹ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârib*, 2: 187, 188; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 2: 148; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu'l-irtibât*, 191.

⁹² Bakara, 217. “Sana haram ayı, onda savaşmayı soruyorlar”

⁹³ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârib*, 2: 187, 188; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 2: 148, 149; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu'l-irtibât*, 191.

⁹⁴ Al-i İmrân, 97. “Gücü yetenin ...”

⁹⁵ Buruc, 4. “O yanan ateş çıkurlarını hazırlayanlar mahvolmuşlardır.”

⁹⁶ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârib*, 2: 187, 188; Mustafâ Hamîde, *Nizâmu'l-irtibât*, 191.

⁹⁷ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârib*, 2: 188; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 2: 149.

2. 7. Sıfatı Müşebbehe Konumunda Gelen Cümle

Sıfatı müşebbehe ile ma'mûlu arasındaki irtibatı sağlayan râbıt sadece zamîr olur.⁹⁸ Burada da âid zamir “زَيْدٌ حَسَنٌ وَجْهَهُ” örneğinde olduğu gibi açık (bâriz) olabilir veya “زَيْدٌ حَسَنٌ وَجْهًا” örneğinde olduğu gibi gizli (müstetir/mukadder) olarak da gelebilir.⁹⁹

“زَيْدٌ حَسَنٌ الْوَجْهَهُ” örneğinde ise râbıt konusunda dil bilginleri ihtilâf etmişlerdir. Bazı dil bilginlerine göre cümle de “مِنْهُ” takdir edilir. Diğer bir kısım dil bilginlerine göre ise “الوجهَهُ” sözcüğünün başında gelen “ال” takısı “وَجْهَهُ” sözcüğünde zikredilen “هـ” zamîrinden ıvaz/karşılık olarak gelmiş olup “ال” takısı ile irtibat kurulmuştur.¹⁰⁰

2. 8. Şart Edatının Cevabında Gelen Cümle

Şart ve cevap cümlesi arasında irtibat sağlayan râbıt sadece zamîr olur ve iki şekilde gelir. {فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ} ¹⁰¹ âyetinde olduğu gibi âid zamîr açık (bâriz) gelebilir. Ya da {فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفْتٌ وَلَا فُسُوقٌ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ} ¹⁰² âyetinde olduğu gibi âid zamîr gizli (müstetir/mukadder) olarak gelebilir. Âyette ya “منه” takdir edilir. Ya da “الْحَجَّ” sözcüğünün başında gelen “ال” takısı “هـ” zamirinden ıvaz/karşılık olarak gelmiş olup âyetin takdiri “فِي حَجِّهِ” şeklindedir.¹⁰³

2. 9. Tenâzu Babında Gelen Cümle

Tenâzu‘ sözlükte çekişmek, hasımlık etmek anlamına gelir.¹⁰⁴ Nahiv ıstılahında ise iki âmilin kendisinden sonra gelen isimde amel etmesine denir. “ضربتُ و أكرمتُ زيدا” örneğinde “ضرب” ve “أكرم” fiilleri “زيداً” sözcüğünü kendilerine nesne olarak almak istiyorlar.¹⁰⁵ Amillerden hangisinin amel edeceği konusunda Basra ve Kûfe dil ekolleri arasında ihtilâf söz konusudur. Basra dil ekolü mensupları amel etme önceliğini ikinci fiile, Kûfe dil ekolü mensupları ise birinci fiile vermişlerdir.¹⁰⁶

Tenâzu‘ babında âmil ile ma'mûl arasındaki irtibat üç şekilde olur.

a. İkinci âmilin birinci âmile atfedilmesi ile olabilir. “فَإِمَامٌ وَقَعْدَ أَحْوَالِكَ” örneğinde olduğu gibi.¹⁰⁷

⁹⁸ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârib*, 2: 188; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 2: 149.

⁹⁹ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârib*, 2: 188.

¹⁰⁰ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârib*, 2: 188.

¹⁰¹ Maide, 115. “(Allah da şöyle buyurdu): “Bundan sonra içinizden kim inkâr ederse onu azab edeceğim”

¹⁰² Bakara, 197. “Kim o aylarda hacca karar verip niyet ederse, bilsin ki hac sırasında kadına yaklaşmak, günaha sapsak ve tartışıp çekişmek yoktur”

¹⁰³ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârib*, 2: 189.

¹⁰⁴ er-Râzî, *Muhtârü's-Sıbâh*, 563.

¹⁰⁵ Nûreddin el-Câmî, *el-Fevâidü'ç-çejâyîyye*, 42, 43.

¹⁰⁶ Abdullatîf ez-Zebîdî, *İ'tilâfu'n-nusra fi ihtilâfi nubâtî'l-Kâfe ve'l-Basra*, (Beyrût, 1987), 159.

¹⁰⁷ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârib*, 2: 190; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 2: 149.

b. Birinci âmilin ikinci âmilde amel etmesiyle olabilir. { وَأَنَّهُ كَانَ يَفُولُ سَفِيهًا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا } و أَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَن لَّنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا¹⁰⁸ âyetinde olduğu gibi.

c. Ya da ikinci âmilin birinciye cevap olarak gelmesiyle olur. { أَتُونِي أَفْرَعُ عَلَيْهِ قَطْرًا }¹⁰⁹ âyetinde olduğu gibi.¹¹⁰ Burada ikinci âmil olan “أَفْرَعُ” kelimesi birinci âmil olan “أَتُونِي” kelimesine cevap mahiyetinde gelmiştir.

2. 10. Te'kid Durumunda

Tekîd ve müekked (tekid edilen) sözcükleri arasındaki irtibat sadece zamîrle olur. “جَاءَ” “كُلُّ” ، “كَلَا” ، “نَفْسٌ” örneklerinde “جَاءَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ” ve “جَاءَ الرَّيْدَانِ كِلَاهُمَا” ، “زَيْدٌ نَفْسُهُ” tekîd olarak gelmiş olup tekîd ve müekked sözcükleri arasındaki irtibat “هـ” ve “هُمَا” ve “هُمٌ” zamirleri ile sağlanmıştır.¹¹¹

Sonuç

Bu araştırmamızda Arap dilinde mübtedâ ve haber arasında irtibat sağlayan râbitları ve râbita ihtiyaç duyan cümleleri ele almaya çalıştık. Çalışmamızda Arap dili kaynaklarında mübtedâ ve haber arasında irtibat kuran râbit unsurlardan dokuz, râbita ihtiyaç duyan cümlelerden de on bir çeşit kadarı tespit edilmiştir.

Klasik nahiv kaynaklarından edindiğimiz bilgilere göre râbit “vâv” harfî ve zamîr birlikte olabilir. Sadece “vâv” harfî olabilir. Ya da yalnızca zamîr olabilir. “Vâv” (و) atıf edatıyla irtibat sadece İbn Hişâm tarafından caiz görülmüştür.

Mübtedâ ve haber arasında irtibat kuran râbitlar arasında zamîr asıldır. Râbit olarak gelen zamîr açık (bâriz) geldiği gibi gizli (müstetir/mukadder) de gelebilir.

Bazı durumlarda cümlede zamîr olmasına rağmen kendisiyle cümleler arasında bir irtibat kurulmaz.

Haber müfred bir isim olarak geldiğinde ise râbitın gerekli olup olmadığı hususunda dil bilginleri arasında iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Kûfe dil ekolü mensuplarına göre bu durumda râbit gereklidir. Basra ekolü mensuplarına göre ise müfred isim olarak gelen haberin ancak türemiş bir sözcük ile tevîl edilmesi durumunda râbit gereklidir.

¹⁰⁸ Cın, 4. “Demek aramızdaki beyinsiz, Allah hakkında ipe sapa gelmez şeyler söylüyormuş, oysa biz insanların ve cinlerin Allah hakkında asla yalan söylemeyeceklerini sanırdık” İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 190; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 2: 149.

¹⁰⁹ Kehf, 96 “Artık onu getirin bana, üzerine bir miktar erimiş bakır dökeyim”

¹¹⁰ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 190.

¹¹¹ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, 2: 191, 192; İbn Hişâm, *Katru'n-nedâ ve bellu's-sedâ*, 327; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*, 2: 149.

Kaynakça

- İbn Akîl, Bahâuddîn Abdullâh el-Ukeylî el-Hemedânî el-Mısırî. *Şerhu İbn Akîl*. Thk. Kâsım eş-Şemmâî er-Refâî, Beyrût: Dâru'l-Kalem, ts.
- el-Ehdel, Muhammed b. Ahmed b. Abdalbârî. *el-Kevâkibü'd-dürriyye*. Beyrût: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekkâfiyye, 1433/2012.
- Hasan, Temmâm. *el-Luğatu'l-'Arabîyye ma'nâhâ ve mebnâhâ*. Dâru's-Sekkâfe, 1994.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Aî b. Yûsuf. *İrtişâfu'd-darab min lîsâni'l-'Arab*. Thk. Recep Osmân Muhammed. Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 1418/1998.
- el-Cezûliyye, Ebû Mûsâ İsa b. Abdulazîz el-Cezûlî, *el-Mukaddimetü'l-Cezûliyye*, Thk. Şa'bân Abdulvahhâb Muhammed, Dâru'l-Kütüb ve'l-Vesâiki'l Kavmiyye, 3328/1988.
- İbn Cinnî, Ebü'l-Feth Osmân. *el-Luma' fi'l-'Arabîyye*. Thk. Semîh Ebû Muğlî. Ummân: Dâru Mecdlâvî, 1409/1988.
- İbnü'l-Enbârî, Ebü'l-Berekât. *el-İnsâf fî mesâilî'l-bilâf*. Thk. Cevdet Mebrûk Muhammed Mebrûk, Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 1423/2002.
- el-Esterâbâdî, Râdiyuddîn Muhammed b. el-Hasan. *Şerhu'r-Radê li Kâfiyeti İbnu'l-Hâcib*. Thk. Hasan b. Muhammed b. İbrâhim el-Hafîzî, İdâretü's-Sekkâfe, 1414/1998.
- Fevzân, Abdullâh b. Sâlih. *Delâilu'l-sâlik ilâ Elfîyyeti İbn Mâlik*. Medîne: Dâru'l-Müslim, 1416.
- el-Fîrûzâbâdî, Mecduddîn Muhammed b. Yakûb, *el-Kâmûsu'l-muhît*, Thk. Halîl Memûn Şeyhâ Dâru'l-Marife, 1430/2009.
- Galâyînî, Mustafa. *ed-Durûsu'l-'Arabîyye*. Tankîh: 'Abdülmün'im Hefâce, Beyrût: el-Memleketü'l-'Asriyye, 1414/1994.
- Hamîde, Mustafâ. *Nizâmu'l-irtibât*, Mektebetü Lübnân, 1997.
- Hasan, Abbâs. *en-Nahvu'l-vâfî*. Mısır: Dâru'l-Ma'ârif, 1974.
- İbnü'l-Hâcib, Ebû Amr Osmân b. Ömer en-Nahvî. *el-İdâb fî Şerhi'l-Mufasssal*. Thk. Mûsâ Benay el-Alîlî, İhyâu't-Turâsî'l-İslâmî, 1402/1982.
-, *Emâlî İbnu'l-Hâcib*, Thk. Fahr Sâlih Süleymân Kudâre, Beyrût: Dâru'l-Cîl; Ürdün: Dâru Ammâr, ts.
- İbn Hişâm, Cemâluddîn el-Ensârî. *Muğni'l-lebîb 'an kutubi'l-e'ârîb*. Thk. el-Fâhûrî, Beyrût: Dâru'l-Cîl, 1411/1991.
-, *Katru'n-nedâ ve bellu's-sedâ*. Beyrût: el-Memleketü'l-'Asriyye, 1419/1998.
- İbn Kemal Paşa, *Esrâru'n-nahv*. Thk. Ahmed Hasan Hâmid, Dâru'l-Fikr, 1422/2002.
- es-Samerrâî, Fâdîl Sâlih. *Ma'âni'n-nahvi*. Ummân: Dâru'l-Fikr, 1420/2000.
- es-Sabbân, Ebu'l-İrfân Muhammed b. Alî. *Hâşiye alâ Şerhi'l-Üşmûnâ alâ Elfîyyeti İbn Mâlik*. Midyat: İslâmî Kitaplar Nâşiri, ts.
- es-Serrâc, Ebubekr Muhammed b. Sehl en-Nahvî el-Bağdâdî. *el-Usûl fi'n-nahv*. Thk. Abdül-Hüseyn el-Fetlî, Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1417/1996.
- Râzî, Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdilkâdir, *Muhtaru's-Sıbâh*, (Beyrût: Dâru'l-Marife, 1431/2010.

Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'n-nabv*. Thk. Abdul'âl Sâlim Mukerrem, Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1406/1985.

....., *Hemu'l-bevâmi' fî şerhi'l-cemu'l cevâmi'*, Thk. Ahmed Şemsuddîn, Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/1998.

....., *el-Behcetü'l-merdiyye fî şerhi'l-Elfiyye*. Thk. Muhammed Sâlih b. Ahmed el-Gursî, Diyarbakır: Mektebetu Seydâ, 1432/2011.

Süheylî, Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdillâh. *Netâicu'l-fiker*. Thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd, Alî Muhammed Mu'avvad, Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1412/1992.

İbnü'ş-Şecerî, Hibetullâh b. Alî b. Muhammed b. Hamza el-Hasanî. *Emâlî İbnü'ş-Şecerî*. Thk. Mahmûd Muhammed et-Tenâhî, Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 1413/1992.

İbn Usfûr, Ebü'l-Hasan Alî b. Mümin b. Muhammed b. Alî el-İşbîlî. *Şerhu Cümeli'z-Zeccâcî*. Thk. Fevvâz es-Se'âr, (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419/1998.

....., *Musulu'l-mukarreb*. Thk. Selâh Sâd Muhammed el-Mâlîti, Kâhire: Dâru'l-Afâki'l-Arabiyye, 1427/2006.

İbnü'l-Enbârî, Kemâluddîn Ebü'l-Berekât Abdurrahmân Muhammed b. Ebû Sa'îd en-Nahvî. *Esrâru'l-'Arabiyye*. Thk. Berekât Yûsuf Hebbûd, Beyrût: Şirketu Dâru'l-Erkâm, 1420/1999.

İbn Mâlik, Cemâluddîn Muhammed Abdullâh b. Abdullâh et-Tâi el-Ceyyânî el-Endelusî. *Şerhu't-Teshîl*. Thk. Abdurrahmân es-Seyyid, Muhammed Bedevî el-Mahtûn, Hicr li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1410/1990.

....., *Şerhu'l-Kâfiyye*. Thk. Abdulmunim Ahmed Harîrî, Dâru'l-Memun li't-Turâs, ts.

....., *Teshîlu'l-fevâid ve tekmilu'l-makâsüd*, Thk. Muhammed Kâmil Berekât (Mısır: Dâru'l-Kütübî'l Arabî, 1387/1967.

İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî. *Lisânu'l-Arab*. Kâhire: Dâru'l-Ma'ârif, ts.

Molla Camî, Nûreddin Abdurrahmân b. Nizâmeddîn Ahmed b. Muhammed. *el-Fevâidü'z-zijâiyye*. 1303.

el-Meylânî, Muhammed b. 'Abdirrahîm. *Şerhu'l-Muğnî*, Midyat: İslâmi Kitaplar Naşiri, ts.

İbn Ya'îş, Muvaffikuddîn Ya'îş b. Alî en-Nahvî. *Şerhu'l-Mufasssal*. İdâretu't-Tibâ'atu'l-Muniriyye, Mısır, ts.

Ez-Zebîdî, Abdullatîf. *İ'tilâfu'n-nusra fî ihtilâfi nubâti'l-Kâfe ve'l-Basra*. Beyrût, 1987.

Ez-Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh. *el-Burbân fî ulûmi'l-Kur'an*. Thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim, Kâhire: Dâru't-Turâs, 1404/1989.